

Datum: 2019-05-29  
Diarie nr: 2019-11  
Handläggare: Jenny Leonardsson  
Direktnr: 0322-61 60 61  
Epost: jenny.leonardsson@alingsas.se

Miljöskyddsnamnden

## Redogörelse över ändringar efter remissrundan

Naturvårdsprogrammet har genomgått en omarbetning efter det att dokumentet skickades ut på remiss. Omarbetningen har gjorts utefter de kommentarer som inkommit. Främsta omarbetningen har gjorts med tanke på att förbättra dess läsvänlighet och förenkla användbarheten i arbetet med exempelvis naturvård och fysisk planering.

Naturvårdsprogrammet består nu av tre delar.

Del 1 – Mål, strategier och åtgärder

Del 2 – Checklistor för naturvård i den fysiska planeringen

Del 3 – Naturen i Alingsås kommun med objektskatalog

Det som tidigare utgjorde kunskapsfördjupning har delvis arbetats in i lämpliga delar av dokumentet, en stor del har strukits. Däribland delen om lagstiftning och vägledande politiska mål. Anledningen är att lagstiftning förändras, nya strategier och riktlinjer tas fram och ny rättspraxis tillkommer.

Det som tidigare fanns med som bilagor är nu inlagda framförallt i del 2 av naturvårdsprogrammet för att samla checklistorna i ett enda dokument.

Del 2 och även objektsdelen i del 3 ska uppdateras löpande under perioden allt eftersom checklistorna förändras under arbetet med dem och allt eftersom nya inventeringar görs av objekten i objektskatalogen.

Förhoppningen är nu att användarvänligheten och läsbarheten har förenklats.

Vad gäller kartorna så har dessa inte arbetats om. Vi är väl medvetna om att kartorna är svårlästa i dokumentet. Avsikten är enbart att ge en översiktlig bild av vad som finns i de digitala kartorna. Detaljerade kartor finns i kommunens digitala kartverktyg.

## Redogörelse över remissyttranden

### Länsstyrelsen i Västra Götalands län (501-9299-2019)

Länsstyrelsen har inte granskat innehållet närmare. Länsstyrelsen ser emellertid allmänt positivt på att kommunen håller sitt naturvårdsunderlag aktuellt.

Ett aktuellt och omfattande naturvårdsprogram kan vara såväl intressant som användbart. Detta gäller inte enbart vid kommunens egna verksamhet, utan även vi verksamhet som bedrivs av andra aktörer såsom angränsande kommuner, myndigheter och enskilda. Det färdiga programmet bör därför hålas väl tillgängligt.

*Kommentar: Naturvårdsprogrammet kommer att finnas tillgängligt i sin helhet via Alingsås kommuns hemsida.*

Det får även ses som positivt att kommunen arbetar fram ett konkret handlingsprogram som lyfter fram kommunens ansvar för att bidra till uppfyllelsen av de miljömål som antagits av riksdagen.

*Kommentar: Noterat.*

Förutsättningarna för exploatering av mark- och vattenområden styrs i huvudsak av de bestämmelser som följer av miljöbalken. Det går inte utesluta att dessa bestämmelser ändras under perioden som naturvårdsprogrammet är tänkt att vara aktuellt. Detta gäller även tolkningen av bestämmelserna, som förändras genom att ny rättspraxis tillskapas. Mot denna bakgrund har Länsstyrelsen förståelse för att naturvårdsprogrammet i del 2 knappast har som ambition att vara en fullständig redogörelse för gällande regelverk. Länsstyrelsen ser därför en nytta i att naturvårdsprogrammet hänvisar till Länsstyrelsen, i de fall det är denna myndighet som bär ansvaret för tillsynen av de bestämmelser som omnämns.

*Kommentar: Hela kapitlet om lagstiftning har tagits bort med anledning av kommentaren ovan, dvs. att lagstiftning kan ändras och ny rättspraxis kan tillkomma.*

Länsstyrelsen konstaterar att samråd förekommer som begrepp på flera ställen i miljöbalken och angränsade lagstiftningar. I 12 kap. miljöbalken finns exempelvis en bestämmelse om samrådsplikt för vissa åtgärder som väsentligen kan ändra naturmiljön (12 kap. 6 § miljöbalken). I de fall kommunens naturvårdsprogram hänvisar till samråd med Länsstyrelsen kan det med fördel anges vilken form av samråd som avses.

*Kommentar: Förtydligande har gjorts.*

Länsstyrelsen har inga ytterligare synpunkter.

### Barn- och ungdomsnämnden (§ 41 2019.105 BUN)

Det är viktigt att Barn- och ungdomsförvaltningen blir involverad i processer som rör förvaltningens egen verksamhet.

- Vad innebär skolskog?

*Kommentar: Definitionen av skolskog har lagts till dels i listan med begreppsförklaringar, men också som en del i avsnittet gällande grönområden i staden Alingsås i del 3.*

- Vad är syftet med en sådan skolskog?  
Är definitionen/införandet utifrån skolans behov?

*Kommentar: Syftet med en skolskog i Naturvårdsprogrammet är att ifrån kommunens sida säkerställa att de kommunägda grönområden som finns i nära anslutning till skolor och förskolor inte exploateras och försvinner, att dessa får förbli grönområden som kan nyttjas av skolorna och förskolorna i närområdet.  
Tanken är att grönområdena även fortsättningsvis sköts av parkenheten.*

- Vad innebär det om befintlig förskola/skola inte uppfyller målet?  
På sidan 21 beskrivs att "avståndet till närmsta tillgängliga grönområde om minst 1 ha ska inte vara större än 300 meter från bostäder, skolor och förskolor. Det är viktigt att den bostadsnära naturen innehåller kvaliteter så att den kan tillfredsställa människans behov av rofylldhet, naturupplevelse, lek och umgänge".

*Kommentar: Tanken är att Samhällsbyggnadskontoret (tillsammans med Barn- och ungdomsförvaltningen) pekar ut grönområden i nära anslutning till skolor och förskolor och benämner dessa skolskogarna för att göra det tydligt att dessa grönområden har ett syfte och därmed skydda dem från exploatering.  
Barn- och ungdomsförvaltningen har inget ansvar i att detta mål uppfylls, utan bör istället se detta som en möjlighet att nyttja i sin verksamhetsutövning.*

På sidan 22 framgår att Samhällsbyggnadsnämnden ska ansvara för att;

- Analysera förekomsten av grönområden i anslutning till skolor och förskolor
- Peka ut grönområden och ge dessa benämningen skolskogar
- Skolskogarna ska ingå i grönstrukturplanerna för tätorterna

Återigen viktigt att Barn- och ungdomsförvaltningen blir involverad i processer som rör förvaltningens verksamhet.

*Kommentar: Tillagt att ansvarig är Samhällsbyggnadsnämnden i dialog med Barn- och ungdomsnämnden.*

På Sid 24 finns rubriken "hälsosamma livstilar". Här efterfrågas referens eller stöd från forskning. Om referens finns i referenslistan bör det finnas med hänvisning. Upplevs som tyckande och antagande som inte bör finnas i ett dokument från Alingsås kommun till invånarna.

*Kommentar: Målområdena har arbetats om och förhoppningen är att det nu är tydligare med kopplingen till de befintliga miljömålen, friluftsmålen och folkhälsopolitiska målen.*

På Sid 26 står det att "naturvårdsarbetet i Alingsås kommun kan inte bedrivas som en isolerad företeelse utan kräver samarbete mellan olika politikområden, exempelvis fysisk planering, folkhälsa, skola och äldreomsorg. Samförstånd är en förutsättning för att lyckas.

Barn- och ungdomsförvaltningen önskar förtydligande kring vem ska involvera vem? Dvs vem ansvarar för att samarbete initieras och samförstånd eftersträvas?

*Kommentar: Den som ska utföra en åtgärd som påverkar naturen ska involvera och skapa samarbete med de förvaltningar som berörs, lämpligen miljöskyddskontoret och eventuellt flera.*

Ur ett integrationsperspektiv kan förordet uppfattas exkluderande. Det är inte på något sätt självklart vad ett "traditionellt nordiskt sätt" innebär eller hur det ska tolkas för invånare med exempelvis utländsk bakgrund. Naturvårdsprogrammet ska rikta sig till kommunens samtliga invånare.

Önskar även referenser som stödjer de generella uttalandena i förordet "Människor som vistas mycket i naturen blir dessutom mer miljömedvetna" Vem står för förordet? Alingsås kommun eller författaren?

*Kommentar: Förordet skrevs av ordförande för Miljöskyddsnämnden, kommentarerna ni framför är mycket väsentliga och förordet kommer att skrivas om.*

#### **Kultur- och utbildningsnämnden (2019.181 KUN)**

Kultur- och utbildningsnämnden har bland annat ett uppdrag att ansvara för kommunens turist- och besöksnäring. Utifrån detta ansvarsområde är det därför önskvärt med följande tillägg i Del 1 under rubriken MÅL. KUNSKAPSSPRIDNING OCH MEDBORGARDIALOG på sid 24: "att en väl bevarad natur också är av ekonomiskt värde för kommunen genom en ökad naturturism".

*Kommentar: Texten är tillagd.*

## **Samhällsbyggnadsnämnden (2019.139 SBN)**

### *Struktur*

Gällande Naturvårdsprogrammets struktur anser samhällsbyggnadskontoret att materialet är mycket intressant, men i dagsläget svårt att orientera sig i. Det omfattande materialet skulle bli lättare att ta till sig med hjälp av tydligare läsanvisningar.

*Kommentar: En sida med läsanvisning har lagts till på insidan av försättsbladet.*

Digitala kartor kopplade till exempelvis kapitlet "Skyddad natur och riksintresse" hade ytterligare ökat läsbarheten. Överlag skulle den digitala delen kunna utvecklas mer, exempelvis genom ett större användande/hänvisningar till GIS-kartorna.

*Kommentar: Samtliga kartor finns i kommunens digitala kartverktyg.*

### *Ansvarsfördelningen*

Samhällsbyggnadskontoret anser att det är oklart vad som menas med kultur- och utbildningsnämndens ansvar angående skötsel av markområden som kommunen förvaltar. Här skulle ett förtydligande behövas, gällande gränsdragningen mellan kultur- och utbildningsnämndens respektive samhällsbyggnadsnämndens ansvarsområden.

*Kommentar: Förtydligande har gjorts.*

*Omfattning, precisering, rimlighet m.m. av mål och åtgärder programmets tre teman*  
Gällande målet "En rik och levande natur", Åtgärd B5; "Motverka spridning av invasiva främmande arter" anser samhällsbyggnadskontoret att det behövs en inventering för en kontinuerlig undanröjning av invasiva arter.

*Kommentar: Åtgärden är förtydligad.*

Gällande "Naturanpassad samhällsbyggnad" anser samhällsbyggnadskontoret att målen, såväl de övergripande som de specifika, är angelägna och rimliga men åtgärdsplanen för dessa mål bör tydliggöras och utvecklas. Detta med anledning av att målen är centrala för Alingsås tillväxt. Det finns därför finns ett stort behov av att åtgärdsplanen är tydlig och lätt att använda.

*Kommentar: Åtgärderna har gått igenom.*

### *Användarvänlighet strategier och riktlinjer*

Samhällsbyggnadskontoret anser att det vore önskvärt att de olika begreppen renodlas. Ett förtydligande av begreppen skulle öka användarbarheten.

*Kommentar: Ett försök till förtydligande har gjorts.*

### *Omfattning och val av ämnen (Del 2 – Naturen i Alingsås kommun)*

Fördjupningsdelen är förvisso intressant, men medför att materialet blir omfattande. I de delar där koppling görs till situationen i Alingsås känns detta relevant, men annars inte.

*Kommentar: Texten har arbetats om och förkortats.*

Kapitlet "Hot mot tätorternas grönområden" (s 21) bör utvecklas ytterligare.

*Kommentar: Då tätorterna främst berörs ytligt i naturvårdsprogrammet är detta inte huvudfokus för programområdet. Tätorternas grönområden ska utvecklas ytterligare i en grönstrukturplan för tätorterna.*

Kapitlet "Kulturminnesvård" (s 39) har en del föråldrade formuleringar, t.ex. avseende kommunens beredskapslag.

*Kommentar: Texten är borttagen.*

Kapitlet "Förslag till prioriterade objekt" (s 40) bör förtydligas i de fall de sammanfaller med andra skydd t.ex. riksintresse. Tydlighet behövs gällande vilka skyddsinsatser som avses.

*Kommentar: Texten är förtydligad.*

#### *Objekt (Del 3 – Objektskatalog)*

Samhällsbyggnadskontoret har inte hunnit gå igenom dessa objekt så frågan kan inte besvaras i nuläget. Samhällsbyggnadskontoret ber att få återkomma gällande detta.

*Kommentar: Noterat.*

#### *Checklistor, användarvänlighet*

Samhällsbyggnadskontoret anser att det är en bra idé med checklistor, men de behöver renodlas och förenklas för bättre användarbarhet. De har potential att bli ett bra arbetsverktyg.

*Kommentar: Checklistorna har gått igenom och förtydligats. Checklistorna ska under tiden som de används förfinas och utvecklas.*

#### *Sammantagen bedömning*

Sammantaget innehåller den nya uppdaterade naturvårdsprogrammet både bra information och förslag på åtgärder. Den har förutsättningar, efter vissa mindre justeringar, att kunna fungera som ett bra underlag i den kommunala naturvårdsplaneringen.

*Kommentar: Justeringar har gjorts och användningen under perioden får avgöra användarvänligheten.*

#### **Beslut**

Samhällsbyggnadsnämnden godkänner skrivelsen och sänder över den till miljöskyddskontoret som svar på remissen.

Utöver förvaltningens skrivelse efterlyser nämnden förtydliganden kring Naturvårdsprogrammets formella giltighet. Samhällsbyggnadsnämnden ställer sig frågande till hur dessa riktlinjer förhåller sig till exempelvis plan- och bygglagen, kommunens översiktsplan, tillväxtprogram, flerårsstrategi osv. - dvs vilken formell

betydelse programmet har i exempelvis detaljplanering och exploateringsprojekt. Ett exempel är nybyggnation på jordbruksmark.

*Kommentar: Kopplingen till översiktsplanen och kommunens naturvårdspolicy är förtydligad. Naturvårdsprogrammet ska antas av kommunfullmäktige och dess formella giltighet blir då kommunövergripande.*

Samhällsbyggnadsnämnden ser att flera andra viktiga samhällsintressen, såsom bostadsbristen och tillväxten, blir problematiska i förhållande till Naturvårdsprogrammet, i de fall detta ställer högre krav än vad plan- och bygglagen ställer.

*Kommentar: Naturvårdsprogrammet ställer inga högre krav än den gällande lagstiftningen. Åtgärder, riktlinjer och checklistorna är hjälpmedel för att kommunen lättare ska kunna beakta den lagstiftning som finns nationellt och internationellt.*

Alla formuleringar om att klassning av jordbruksmarken genomförs ska strykas, eftersom det inte finns metoder för att genomföra en klassning. Annars finns risker att man avstår från att bygga på jordbruksmark.

*Kommentar: I naturvårdsprogrammet görs ingen klassning av jordbruksmark. Checklisten för exploatering av brukningsvärd jordbruksmark är ett verktyg för att göra en bedömning utifrån olika typer av samhällsintressen, exempelvis matproduktion och bostadsområden. Checklisten utgör på inget sätt ett hinder från att bebygga jordbruksmark. Den är ett verktyg för att tänka igenom och förtydliga varför jordbruksmarken behöver tas i anspråk för annat ändamål än brukningsvärd jordbruksmark.*

I del 1, Åtgärdsplan, D2 - Ordet "ska" byts till "bör" (ifråga om hur Naturvårdsprogrammet följs).

*Kommentar: Hänsynsnivåerna ska beaktas. Plan- och bygglagen ställer krav på att miljöbalken ska beaktas (PBL 2 kap. 2 §). Hänsynsnivåerna är ett hjälpmedel för plan- och bygglovsarkitekterna för att lättare kunna avgöra vilken hänsynsnivå som krävs i detaljplaner eller förhandsbesked/bygglov när det gäller naturvärden.*

### **Vård- och omsorgsnämnden (2019.107 VÄN)**

Vård- och omsorgsnämnden har inga synpunkter att tillföra dokumentet Naturvårdsprogrammet 2020.

*Kommentar: Noterat.*



## Alingsåshem

Naturvårdsprogrammet anger mål och åtgärder som kommunen behöver arbeta med under perioden 2020 - 2025 för att uppnå en rik och levande natur och en stor biologisk mångfald. Alingsåshem är positiv till ett aktualiserat program men har dock ett antal synpunkter på de delar i programmet som berör utveckling av staden genom ny bebyggelse.

### Generellt

Strukturen i programmet består av 3 teman och 14 övergripande mål som är kopplade till de nationella miljömålen, de friluftspolitiska målen och de folkhälsopolitiska målen. Därefter följer 11 specifika mål som i sin tur är kopplade till olika strategiska dokument, exempelvis den nationella strategin för skydd av skog. Efter naturvårdsmålen följer flera åtgärder som ska vidtas.

Önskemålet från Alingsåshem är att förenkla strukturen och minska antalet målnivåer för att göra dokumentet mer lättfattligt. Genomläsningen av naturvårdsprogrammet är i nuläget något svårläst och syftet med dokumentets ambition riskerar att bli otydligt.

*Kommentar: Texten är förtydligad, läsanvisningar har förtydligats, de olika delarna har strukturerats om och förhoppningen är nu att det ska vara enklare att hitta och ta till sig informationen. Målformuleringarna är även dem omarbetade och förtydligade.*

Alingsåshem är för övrigt positiv till en hög ambitionsnivå och anser att en sådan behövs inom det här området.

### Synpunkter på riktlinjer och åtgärder

*Avsnitt D2. Hänsynsnivåer ska beaktas vid exploatering*

Det anges att riktlinjerna i naturvårdsprogrammet och checklistor i bilagorna 1 till 3 ska följas, de ska även revideras inför nästa upplaga av naturvårdsprogrammet.

Alingsåshem anser att checklistor kan vara ett bra verktyg som ger ett säkerställande och transparens i de olika avvägningar som många gånger är nödvändiga i samband med byggnation på tidigare obebyggd mark. Genom att använda sig av checklistor som är genomarbetade och genomtänkta kan de vara ett gott stöd för såväl den kommunala tjänstemannen som för fastighetsutvecklaren. Det blir lätt att identifiera vilka avvägningar som behöver göras och vart parterna eventuellt tycker olika.

Dock anser Alingsåshem att de checklistor (bilaga 1, 2 och 3) till naturvårdsprogrammet i sin nuvarande form tyvärr inte kan bidra till den effekt som vi nämner i ovanstående text. Vi ser gärna att förslagen till checklistor utvecklas och förbättras. Se exempel från Trollhättan:

[https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/torsred-von-dobelns-vag/behovsbedomning-del-av-torsred-3\\_1.pdf](https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/torsred-von-dobelns-vag/behovsbedomning-del-av-torsred-3_1.pdf)

*Kommentar: Riktlinjerna (som nu är flyttade in i del 1) är desamma medan checklistorna (f.d. bilaga 2 och 3, nu i del 2) har arbetats om för att vara tydligare checklistor. Dessa*



*checklistor är komplement till den behovsbedömning som redan görs i samband med samtliga detaljplaner.*

Vi är tveksamma till att endast uppdatera riktlinjer och checklistor i samband med nästa upplaga av naturvårdsprogram. Det kan innebära att de blir otidsenliga och otympliga dokument som tappar i legitimitet. Arbete med uppdaterade checklistor ska vara en ständigt pågående process som hela tiden är i fas med sin tid och med sin lagstiftning.

*Kommentar: Checklistorna ska revideras och utvecklas löpande under tiden som de används. Detta har förtydligats i texten.*

#### **Avsnitt E1 – Skydda och utveckla tätorters grönområden**

Alingsåshem tycker att det är bra med en tydlighet i tidiga skeden om vilka förutsättningar som ska gälla. Kopplingen till ÖP uppmuntras då det ger tyngd, kontinuitet och förutsägbarhet.

*Kommentar: Kopplingen till översiktsplanen har förtydligats ytterligare.*

**Avsnitt E2 – Skydda och utveckla grönområden i anslutning till skolor och förskolor**  
Alingsåshem ställer sig positiv till att förekomsten av grönområden i anslutning till skolor och förskolor analyseras och att grönområden pekats ut och får benämningen skolskogar. Skolskogarna ska ingå i grönstrukturplanerna för tätorterna.

Förskolegårdar och skolgårdar kan med fördel kompletteras och samordnas med intilliggande naturområden för att möjliggöra aktiv utevistelse som inte ryms inom skolgården.

Utöver att själva grönområdet utpekats behöver även vägar till och från skogar och grönområden finnas med i tidiga skeden av den fysiska planeringen för att barn och ungdomar säkert kan förflytta sig till de gröna miljöerna.

*Kommentar: Noterat.*

#### **Koppling till översiktsplan**

Genom Naturvårdsprogrammets stora fokus på exploatering och därigenom användningen av kommunens mark bör det övervägas att göras som ett tematiskt tillägg till kommunens översiktsplan för att sätta dess intentioner på rätt nivå och tydligare anknyta till den exploateringsprocess och markanvändning som är ett återkommande tema genom programmet.

Genom att använda översiktsplanen som övergripande instrument för naturvårdsprogrammet ges det en mer strategisk betydelse som skapar förutsägbarhet och transparens för bostadsbyggare, fastighets- och markutvecklare av olika omfattning samt privatpersoner som önskar en ökad förutsägbarhet för sin omgivning.

*Kommentar: Noterat.*

#### **Arbetsätt och dialog**

I framtiden önskar vi inom Alingsåshem att aktivt få delta i ett tidigare skede när den här typen av program tas fram. Vi ser ett stort värde i att tillsammans med berörda

förvaltningar få utrymme för en gemensam dialog, då vi kan bidra med ett perspektiv utifrån vårt ansvarsområde.

Att se varje situation för vad den är, utan ett alltför fastlåst regelverk, skapar utrymme för nya kvalitativa lösningar som tillgodoser en levande natur och en stor biologisk mångfald. Alingsåshem vill därför ha en tidig och aktiv dialog mellan alla berörda parter. Denna dialog ska mynna ut i exempelvis en förskola med gröna utemiljöer, eller en bostadsbebyggelse med plats för naturnära rekreation, verksamhetsmiljöer som inte utgör hinder för växter, djur och människor.

*Kommentar: Det är noterat och ska beaktas framöver.*

### **Friluftsförmedlingen**

Friluftsförmedlingen Alingsås önskar framföra nedanstående synpunkter på Naturvårdsprogram Alingsås kommun 2020.

Friluftsförmedlingen välkomnar ett sammanhållet program som ger förutsättningar för gröna miljöer. Syftet får därför gärna vara bredare och innehålla tillgänglighet till friluftsområden och strövområden.

*Kommentar: Tillgängligheten till friluftsområden och strövområden bör beaktas i en friluftsplän.*

Det förefaller vara ett stort fokus på exploatering och checklistor kring hur denna ska ske, eller inte ske. Friluftsförmedlingen ser positivt på en samhällsutveckling som ges förutsättningar för bostadsnära gröna miljöer och verksamheter som inte hindrar växter och djurs möjlighet till passage. Människans möjlighet att komma till natur och gröna miljöer uppmuntras och det är vår övertygelse att alla mår väl av en lättillgänglig grönstruktur.

Friluftsförmedlingen ser fördelar med stora sammanhängande naturområden som tillgängliggörs. Friluftsförmedlingen ser gärna att de naturområden som idag finns i stadsnära lägen fortsatt hålls tillgängliga och kompletteras med fler platser som också hålls väl servade med infrastruktur som eldplatser och grillmöjligheter. Även färdigställda vindskydd och övernattningsplatser välkomnas för att minska trösklarna för allmänheten att komma ut i naturen. Det bör därför i naturvårdsprogrammet övervägas att satsningar görs på några väl utbyggda ströv- och friluftsområden snarare än enbart en orörd natur i allmänhet.

*Kommentar: Utvecklingen av friluftsområden och strövområden bör beaktas i en friluftsplän.*

Friluftsförmedlingen välkomnar och ser fram mot nya guider till naturen i Alingsås kommun och friluftsförmedlingen tar gärna en aktiv roll i att sprida kunskap om naturen i olika sammanhang.

*Kommentar: Noterat.*

### Naturskyddsföreningen Alingsås

Naturskyddsföreningen Alingsås (fortsättningsvis föreningen) har tagit del av rubricerade remiss och lämnar de synpunkter som föreningen har på förslaget till Naturvårdsprogram. Föreningen ser med tillfredsställelse att det kommer ett nytt och genomarbetat förslag till Naturvårdsprogram. Beträffande objektskatalogen (del 3) så anser föreningen att den bör läggas som bilaga eftersom det kontinuerligt händer förändringar inom de olika objekten, beroende på förändringar i brukande/skötsel och att fauna och flora också förändras över tid. I nuläget är därför ett flertal av de upptagna objekten beroende av en ny översyn/inventering för att status ska kunna fastställas. Med hänvisning till ovanstående så kommenteras därför inte heller de olika objekten i Del 3, mer än att något enstaka exempel ges.

*Kommentar: Objektskatalogen ligger kvar i del 3, men det har förtydligats att den delen är ett levande dokument som kommer att uppdateras löpande allt eftersom nya inventeringar görs.*

Nedan följer synpunkter på Del 1, 2 samt bilagorna. I huvudsak relaterat till de specifika frågor som miljöskyddskontoret särskilt vill ha besvarade.

#### Struktur:

- Föreningen anser att dokumentet har en god struktur och tydlighet genom uppdelning på olika delar då materialet är omfattande (kan vara bra om det någonstans i inledningen anges omfattningen på de olika delarna). Det är också bra att man inleder med begreppsförklaringar då ett huvudmål är att få till stånd en **kunskapsspridning och medborgardialog** då detta är en förutsättning för ökad förståelse av en begreppsapparat med en mängd fackuttryck. Bra att syften, naturvårdspolicy och mål samt övriga styrdokument samlas inledningsvis.
- Möjligen skulle någonting från vattenplanen lyftas in i dokumentet för att ge en mer fullständig bild. Den första kartan är alltför plottrig för att kunna förmedla någon tydlig information, och bör antingen delas upp (dels rödlistade och skyddade arter dels områden och inventeringarna) eller förstoras som utvikskarta?

*Kommentar: En läsanvisning har lagts in på insidan av försättsbladet som förtydligar de olika delarna av dokumentet. Begreppsförklaringen finns kvar men har lagts sist i del 1. Handlingsplanen för god vattenstatus finns enbart refererad till. Kartorna generellt är plottriga och avsikten är inte att ge en detaljerad bild. Detaljerade kartor finns i kommunens kartverktyg och valda delar finns tillgängliga för allmänheten på hemsidan i kartverktyget för översiktsplanen.*

**Del 1 - Mål, åtgärder och strategier 2020 - 2025:**

- De viktigaste och mest använda begreppen är förklarade. En lista får inte bli alltför lång.
- Nämndernas ansvarsfördelning följer väl de styrdokument som finns för respektive nämnd och föreningen ser ingen anledning att det ändras då det är en politisk process. Det är dock viktigt att de olika nämnderna på ett mer generellt sätt samarbetar och utnyttjar kunskapen inom framförallt Miljöskyddskontoret i relevanta sammanhang. T.ex. en naturvårdsgrupp med regelbundna möten, Mk, Sbk och Tk

*Kommentar: Sedan januari 2019 finns det en formellt bildad naturvårdsgrupp med representanter från kommunledningskontoret, kultur- och utbildningsförvaltningen, samhällsbyggnadskontoret (både parkenheten och planenheten) samt från miljöskyddskontoret .*

Föreningen anser t.ex. att 'vård' av närnatur ibland går för långt mot att skapa 'parker'. Rójningar av buskage inom olika områden har ofta varit för omfattande. I närnaturen ska så långt möjligt skiktad vegetation behållas. De buskage som finns i olika miljöer är ofta viktiga element för mångfalden, bl.a. fåglar av olika arter. Det är dessutom viktigt att behålla biologiskt viktiga träd och bärande växter. Som en blågrön korridor rinner Sävån genom staden och vegetation längs stränderna utgör, rätt hanterad, miljöer som är viktiga för konnektiviteten i landskapet, ett typexempel på Grön Infrastruktur (GI). I nära anslutning till ån finns också områden viktiga för fågellivet, Brogården-Amerikastigen och strandområdena nära Brandstationen.

*Kommentar: Detta bör beaktas i en grönstrukturplan för tätorten.*

**En rik och levande natur**

Omfattningen av målsättningarna är väl avvägd och mer eller mindre samverkande (allt hör ihop). Särskilt bra att målet för skydd av natur tas upp, men det kan konstateras att det är långt till målets uppnående. Utvärderingar tyder dessutom på att mycket skydd i dag inte är funktionellt i ett landskapsperspektiv och alltså inte fyller kravet på GI, som är ett av de övergripande målen. Av de specifika målen så är kanske målet för skogslandskapet det som blir svårast att nå. I den mån kommunen har markrådighet ska rimligen också dessa mål styra användningen av både skogs- och jordbruksmarker inkluderande befintliga eller återskapade våtmarker. Detta är av största vikt för den biologiska mångfalden. nedan följer några specifika synpunkter på förslagen till åtgärder som dock generellt är väl avvägda.

- När det gäller Åtgärdsplanen så anser föreningen att Ekåsaryd och Högmosse är de enda områden som i dagsläget bör prioriteras för reservatsbildning. Stora delar av Klevsjöområdet tillhör Östad Stiftelse och delar utgör en fin nyckelbiotop. På sikt ett område av intresse som kanske kan restaureras på ett bra sätt och att dessutom gårdsmiljön ingår (dock innebärande skötsel). Ulvesmossarna på Rödeneplatån är mycket värdefulla, men kommande vindkraftsetablering kan komma att negativt påverka naturvärdena, varför utvecklingen bör följas, och områdets upplevelsevärde minskar naturligtvis katastrofalt. Ön Stora Halö bör utgå ur planeringen, gårdsmiljöerna och strandängarna starkt förändrade, mycket fattigt fågelliv numera. Stora Torstö är

tveksamt som objekt då även denna miljö kräver ett kontinuerligt brukande för att behålla kvaliteterna.

*Kommentar: Listan i åtgärdsplanen har tagits bort och istället hänvisas till listan i del 3 av naturvårdsprogrammet.*

- Båda de föreslagna biotopskyddsområdena är i nuläget starkt förändrade p.g.a. igenväxning. I Tillfällan krävs en ny hamlingsinsats och för Kullabo är det tveksamt vad som finns kvar av tidigare värdefulla floraelement och om det kan restaureras, något som bör bestämmas först efter fältbesök och statusbedömning.

*Kommentar: Listan i åtgärdsplanen har tagits bort och istället hänvisas till listan i del 3 av naturvårdsprogrammet.*

- Föreningen anser att det är absolut nödvändigt med inventeringsinsatser och uppföljning för att få kunskap om statusen på områden som utgör/utgjorde värdefulla landskapselement för en framtida GI. Det är dessutom viktigt att belägga förekomst och status för känsliga och skyddsvärda arter inom kommunen. Detta arbete kan delvis samordnas med och ges en prioritering avseende de arter och naturtyper som ska klassificeras som ansvarsarter.

*Kommentar: Noterat.*

- Avseende utveckling och restaurering av värdefulla naturmiljöer så är en viktig faktor att ha en kontinuerlig uppföljning av status och beredskap för åtgärder. Föreningen anser t.ex. att Nohagaviken (Natura 2000-område) måste få en fungerande betning med lämplig nötkreatursras under sommaren för att området ska bevara den karaktär som åstadkommit genom restaureringen. Inom stadens hank och stör finns ett flertal områden som skulle kunna bli slätteräng/blomrika miljöer istället för trädan som nu råder på vissa områden och att stora gräsytor ges åtminstone en delvis annan karaktär (t.ex. längs Kungälvsvägen). Flera mindre våtmarker i jordbruksmiljö skulle också lätt åstadkommas, och uppe på Nolby - Tomtered finns ett område som i detaljplanen skulle utgöra damm för lokal dagvattenhantering som med lite buskage och liknande skulle kunna fylla den funktion som området tidigare hade som en värdefull rastplats för bl.a. vadare m.fl. arter.

*Kommentar: Denna kommentar tas med i vidare arbete med tillsyn av bland annat naturreservaten och i uppdateringen av skötselplaner. Detta ska även beaktas vid kommande naturvårdsprojekt och detaljplaner mm.*

- Invasiva arter har ju i allmänhet inte varit något större problem inom kommunen, men utvecklingen behöver följas men kanske behöver inte insatser ske kontinuerligt (vissa arter 'blommar upp' och minskar sedan naturligt. Beredskap ska dock naturligtvis finnas för effektiva åtgärder då det krävs.

*Kommentar: Åtgärden har förtydligats.*

### **Naturanpassad samhällsbyggnad**

*Även här krävs regelbundet samarbete mellan de tre förvaltningarna!*

*Förhoppningsvis finns tillräckligt intresse/kunskap inom resp. förvaltning.*

- Liksom avseende föregående mål anser föreningen de övergripande målen vara riktiga och dessutom viktiga, en sak som verkligen inte alltid tidigare beaktats vid planering och exploateringar, detta gäller särskilt helhetsperspektivet på en hållbar utveckling och vad en sådan innebär konkret. För GI gäller att de områden i tätorterna som ska ingå verkligen är funktionella för de eventuella specifika syften som man vill uppnå inkluderande då även ekosystemtjänsterna. Sannolikt krävs här ett visst mått av kunskapsuppbyggnad på strategiska poster. Avseende de specifika målen för skog och jordbruksmark så vill föreningen gärna trycka på att användningen blir anpassad, och inte som på Tomtered att man bebygger en värdefull jordbruksmark som föreslås i den gällande ÖP. Övriga specifika målsättningar ser föreningen som konkretiseringar som är viktiga om de följs.
- Föreningen noterar med tillfredsställelse att värdefulla områden och värdeelement inte ska exploateras och att en GIS data bas byggs upp och används i planeringen.
- Säkrad tillgång till riktigt bostadsnära natur (ej typisk parkmiljö) ses som en viktig del i den naturanpassade samhällsbyggnaden då det främst är i sådana områden som den vardagliga rekreationen sker. Ska skolskogar utpekas, ska det verkligen vara det som man definierar som en skog.
- Beträffande naturanpassningen så har den mången gång lyst med sin frånvaro. Följs riktlinjer och checklistor så är det föreningens förhoppning att framtida planer och program når en god naturanpassning och att inte värdefulla naturområden exploateras. Dessa anpassningar inkluderar då även åtgärder som blir nödvändiga med hänsyn till kommande klimatförändring.

*Kommentar: Noterat.*

### **Kunskapspridning och medborgardialog**

- Detta mål ser föreningen som mycket viktigt. Ska vi kunna nå en god och hållbar framtid med bevarad värdefull natur och friska deltagande människor krävs kunskap om de problem som hotar en hållbar samhällsutveckling. Detta gäller inte minst politiker och tjänstemän i kommunen vars beslut i mångt och mycket styr utvecklingen. Först med kloka politiska beslut som grund och verklig delaktighet från medborgarna, är den omställning möjlig som bl.a. den pågående utarmningen av biologisk mångfald och klimatförändringen kräver för att en hållbar framtid ska skapas. Folkbildning om biologisk mångfald och ekosystemtjänster bedrivs aktivt lämpligen inom ramen för t.ex. det Mjörnbygdens naturcentrum som föreslagits lokaliseras och drivs i Tallhyddan. Här kan man hålla medborgardialoger och tillhandhålla både foldrar om vår värdefulla och intressanta natur och en praktisk guidning inom olika naturområden som är ett effektivt sätt att direkt förmedla kunskap.
- Inrättandet av ett naturcentrum är av olika skäl sannolikt den mest effektiva och verksamma åtgärd som kommunen kan vidta när det gäller att befrämja deltagande och dialog i olika fora. För ändamålet finns förslag om lokalisering till Tallhyddan, som är dels beläget mycket centrurnära (gångavstånd för många), dels angränsar Nolhagavikens Natura 2000-område med rikt fågelliv, och omväxlande strandskogar samt naturreservatet Nolhagaberg med sitt nät av vandringsvägar.

*Kommentar: Noterat.*



## NATURVÅRDSSTRATEGIER

- Föreningen anser det mycket bra att man betonar att naturvårdsarbetet ska ses i ett perspektiv av landskapet och de därmed sammanhängande ekosystemtjänsterna. Det är därför en självklar angelägenhet för hela samhället. Det är dock så att politiker, myndigheter och markägare har en betydligt större rådighet över markanvändning och åtgärder för det som måste göras. Bara om dessa går före i beslut, i bästa fall via dialog med enskilda eller föreningar för fördjupad kunskap, kan nödvändig utveckling ske.
- Det absolut viktigaste fundamentet i all naturvård och skydd är att ta vara på det som finns i form av skyddsvärda områden. Att återskapa kan ibland vara möjligt, men tar mycket lång tid och resultatet är osäkert (arter kan ha försvunnit av olika skäl). I övrigt så är de olika momenten och effekterna sammanhängande med skydd kontra exploatering väl beskrivna. Den ideella naturvårdens organisationer bidrar naturligtvis i mån av resurser med information via folddrar föredrag och naturupplevelser. Men folkbildning i verklig bemärkelse bör väl åvila kommun/samhälle via skolor och naturskolor (möjligt t.ex. via Mjörnbygdens Naturcentrum).
- Framgångsfaktorerna täcker in det som behövs och är effektivt, och då framförallt politisk vilja parad med god kunskap.
- Bra att de olika naturvärdesklassningarna redovisas och att de biologiska värdena betonas.

Föreningen ser de strategier som redovisas som tillräckliga och en följande praktisk tillämpning får utvisa om det är så. Detsamma gäller för riktlinjerna om hänsyn

*Kommentar: Noterat.*

## RIKTLINJER. hänsyn vid exploatering

Föreningen anser att införandet av riktlinjer för olika hänsynsnivåer med specificering av kriterier och krav på hur de ska behandlas i samband med exploateringsöväväganden på ett effektivt och resurssnålt sätt kan bidra till att naturvärden inte förstörs. Även listningen av möjliga undantag är bra.

*Kommentar: Noterat.*

## VÄRDEKÄRNOR FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

Bra att dessa redovisas och hur naturvärden och hänsynsnivåer vägs samman. Kartan finns förhoppningsvis i en skala som gör den praktisk i samband med planering på olika nivåer. Värdefullt att det också betonas att detta inte är hela sanningen utan att vid exploatering inom alla naturområden ska en ordentlig naturvärdesinventering genomföras.

*Kommentar: Kartan finns tillgänglig i kommunens kartverktyg för planering.*



## Del 2 - Naturen i Alingsås kommun

Denna del av Naturvårdsprogrammet innebär en stor fördjupning av både allmän sakkunskap och specifik kunskap om de olika områden som i nuläget åtnjuter skydd inom kommunen. En kortfattad inledning om geologi och klimat ger tillsammans med avsnittet naturhistoria ett fundament för de följande beskrivningarna. Kanske kunde det vara av vikt att redan i det avslutande stycket peka på de stora förändringarna som skett inom de areella näringarna.

*Kommentar: Förändringarna som skett mot storskaligheten finns med.*

De olika typerna av skogar beskrivs och *deras* betydelse för mångfald, men också hoten beskrivs.

Sedan följer odlingslandskapet, våtmarkerna, sjöar och vattendrag samt stadens grönområden.

Dessa inledande avsnitt är fullt tillräckliga som bakgrund till den följande beskrivningen av olika skyddsobjekt. Även dessa kartor är liksom den inledande kartan svårtolkade och för våtmarkerna kanske missvisande (då i stort alla skogsvåtmarker anses vara 'historiska' är väl en sanning med modifikation, påverkade borde vara ett bättre begrepp, många små är dessutom inte med).

*Kommentar: Kartorna är översiktliga och ger enbart en överskådlig bild, mer detaljerat finns i kommunens kartverktyg. Vad gäller historiska våtmarker är dessa med för att ge en förståelse för att många våtmarker har försvunnit, dess sanningsgrad har vi inte tagit ställning till då detta är ett kartsikt från länsstyrelsen.*

Genomgången av Skyddad Natur är omfattande men tjänar till att ge en ytterligare fördjupad kunskap om Alingsåstraktens bästa naturvärden. En del sakliga fel eller avsaknad av viss information förekommer.

- Brobacka är numera inget naturum utan annex Brobacka (Mjörnbygdens Naturcentrum), Nödvändigt att omnämna att Mylonitzonen går i dalgången upp mot Anten, Vidare förekommer både gulsippa och ramlök i ek-hassellunden (sannolikt hjälpta dit)

*Kommentar: Avsnittet är redigerat.*

- Nolhagaviken, hur är det/blir det i framtiden med betningen. Onödigt hård buskrensning har dessutom förekommit längs bäcken i NO.

*Kommentar: Avsnittet är redigerat.*

- Idåsen, raststugan nedbrunnen, två vindskydd finns.

*Kommentar: Avsnittet är redigerat.*

- Under biotopskydd kan alléer förtydligas med att det finns en allé vid Hede som är ca 1 km. När det gäller skogliga biotopskydd är ett förslag att Tillfällan och Kullabo omnämns som tilltänkta skyddsområden.

*Kommentar: Noterat.*

- Under djurskyddsområden omnämns St. och L. Halö vilka i olika rapporter och enligt senare kunskap i stort förlorat allt värde som häckningsöar för sjö- och vadarfåglar (igenväxning, och en allmän mycket kraftig minskning av Mjörns häckande måsfågelpopulationer).

*Kommentar: Noterat.*

- Uppdatera om Kärrbogärde SE 0530091, arealen möjligen ändrad.

*Kommentar: Arealen avstämd mot Naturvårdsverkets register över skyddad natur.*

- Bryngelsgårde, artlistan felaktig då den är **identisk** med den för Nollhagaviken.

*Kommentar: Avsnittet är redigerat.*

Beträffande riksintressena så står det;

- Anten-Mjörn NRO14138 om flodkräfta. Arten torde inte finnas kvar i sjöarna efter omfattande kräftpestutbrott under 70 och 80-talet, öringen för en tynande tillvaro, men skulle kunna hjälpas med riktade fiskevårdsinsatser.

*Kommentar: Noterat.*

- Risveden NRO 14123, att "Området bibehålls som relativt opåverkat barrskogsområde där skogsbruket bör ta stor hänsyn till naturkvaliteterna". Av detta ser man ingenting enligt föreningens åsikt. Riksintresseklassificeringen har ingen verklig juridisk betydelse eller praktisk inverkan då det gäller t.ex. skogsbrukets bedrivande. Hade det inte varit för reservaten så hade detta värdefulla område varit förött.

*Kommentar: Noterat.*

- Föreningen har tidigare puffat för och föreslagit vid senaste omtaget avseende riksintressen för friluftslivet att Anten-Mjörn gavs denna status. Av outgrundlig anledning godkände inte Länsstyrelsen detta. Mjörn torde vid sidan av Vänern vara en av de mest frekventerade sjöarna avseende båtliv, kanoting, fågelskådning, fiske m.m. p.g.a. sin omfattande 'skärgård'. Även långfärdsskridskoåkning kan ske i stor skala vissa år.

*Kommentar: Noterat.*

Slutligen bör det påpekas att det finns sedan ett antal år inget beredskapsarbetslag som kan utföra nödvändiga natur- och kulturminnesvårdsåtgärder. En insats som var mycket värdefull så länge arbetslagen fick verka under sakkunnig ledning. Något som kommunen åter borde kunna ta upp i samarbete med övriga berörda myndigheter.

*Kommentar: Noterat.*

### **FÖRSLAG TILL PRIORITERADE OBJEKT**

När det gäller de objekt som prioriteras för naturvårds/skyddsinsatser enligt MB, så har redan inledningsvis påpekats att listan måste ses över och objekt som i dag saknar värde, **St. Halö/ St.Torstö** utvecklingen av den senare oklar, **Klevsjöområdet** utreds och för **Rödeneplatån** bör utvecklingen efter vindkraftsutbyggnaden avvaktas. Tas bort alternativt omformuleras texten.

*Kommentar: St. Halö och St. Torstö har plockats bort. Rödeneplatån finns kvar men det har förtydligats att utvecklingen av vindkraftsparken bör avvaktas. Klevsjöområde har lagts till.*

### **KUNSKAPSFÖRDJUPNING**

Denna del är kortfattad, men ger sannolikt en fullt tillräcklig bild för att den intresserade ska få en god kunskap om de olika delarna som behandlas. Föreningen anser att det är bra att det lite mer omfattande presenteras om biologisk mångfald, ekosystemtjänster och Grön Infrastruktur. Vidare att förändringar i markanvändning samt olika hot som finns tas upp. Det är dessutom mycket bra att beskriva vad rödlistan egentligen är och innebär. Det är intressant men kanske också symptomatiskt att det är flest fåglar som är rödlistade enligt observationer.

Beträffande artlistorna på sidan 53 och 54 så finns det senare observationer för flera arter och dessutom kanske det skulle tillfogas ett antal arter här.

*Kommentar: Delar av kunskapsför djupningen har flyttats om i dokumentet och delar har tagits bort. Artlistorna är säkerligen inte fullständiga men är det senaste resultatet av sökning på ArtPortalen och Analysprotalen som kommunen har tillgång till. Det får anses vara tillräckligt. Inventeringar och naturvärdesinventeringar i samband med exempelvis detaljplaner kommer att ge nya resultat.*

### **LAGSTIFTNING OCH VÄGLEDANDE POLITISKA MÅL**

Bra att detta tas upp då det ofta förekommer en mängd konstig information om vad som gäller i diverse olika fora. Det vore därför mycket värdefullt om texter t.ex. om EU:s Art- och Habitatdirektiv samt Fågeldirektivet (Artskyddsförordningen) kunde utvecklas och förtydligas. Den nationella och regionala skogsstrategin har föreningen via Risvedengruppen haft kritik mot då den inte inbegriper ett klart och tydligt hotkriterium (äldre ädellövskog är avsevärt mindre hotad än äldre barrdominerad naturskog).

*Kommentar: Avsnittet om lagstiftning och vägledande politiska mål har plockats bort då det inte kan anses helt tillförlitligt eftersom lagstiftning förändras, nya riktlinjer och strategier tillkommer och ny rättspraxis skapas.*

**Bilaga 1 - Checklista: hantering av naturvård vid exploatering**

Kan den digitala informationen helt eller delvis göras tillgänglig för utomstående? En logisk, enkel och bra redovisning av hur ett ärende kan behandlas, särskilt viktigt med kontrollen i fält. Det är dessutom en mycket bra lista på den detaljhänsyn som exploatören behöver observera i olika sammanhang.

*Kommentar: Riktlinjerna för hantering av naturvärden vid exploatering har nu lyfts in i del 1. Programmet i sin helhet kommer att finnas tillgänglig på kommunens hemsida.*

**Bilaga 2 - Checklista; Ekosystemtjänstbedömning vid exploatering**

Inledningsvis påpekas att identifieringen av nuläget ska utgå från de olika ekosystemtjänsterna inte exploaterings ambitioner! Viktigt med tidig dialog. Utifrån ett konstaterat tillräckligt underlag sker sedan bedömning. Struktur och arbetsgång är bra och genomtänkt. I ett verkställande skede krävs fort satt kunskap om ekosystemens funktion. Det är också viktigt med omfattande dialog och samarbete mellan olika förvaltningar i detta skede. Det påpekas också att det bör formuleras indikatorer och uppföljning på ekosystemtjänsterna.

*Kommentar: Indikatorer och uppföljning är något vi får arbeta vidare med under processens gång.*

**Bilaga 3 - Checklista: exploatering av brukningsvärd jordbruksmark**

Jordbruksmark är viktig och blir än viktigare i framtiden för livsmedelsförsörjningen och om den bebyggs så är den inte återbrukbar. Föreningen har ju arbetat med detta inom några av stadens områden (Bolltorp, Rödene och Bälinge) som rimligen inte borde exploaterats. Checklistan ger sedan en bra beskrivning av hur sådan mark ska bedömas. Är den verkligen brukningsvärd, är det ett väsentligt samhällsintresse som tillgodoses om den bebyggs? Till slut blir det kanske ändå förekomst/avsaknad av alternativ som blir avgörande för om en exploatering kan tillåtas.

*Kommentar: Noterat.*

**Bilaga 4 - REFERENSER**

Vore bra om direkta länkar eller referenser finns till EU:s Art- och Habitat Direktiv, alternativt Artskyddsförordningen med de listor som finns i dokumenten. Vidare vore det bra om det någonstans står något om nyckelbiotoper (ordet bör förklaras inledningsvis) samt att någon av Skogsstyrelsens många rapporter i ämnet hänvisas till referenserna.

*Kommentar: Ordet nyckelbiotop är tillagt i begreppsförklaringen och en källa från Skogsstyrelsen är tillagd i referenslistan.*

**Slutord.**

Generellt kan sägas att förslaget i de genomgångna delarna skapar ett dokumentet som tillför en mängd extra kunskap samlad på ett ställe och därför får stor möjlighet att komma till verklig praktisk användning. Föreningen anser att det är bra att det nu kommer finnas klara riktlinjer och strategier, liksom checklistorna för hur man ska agera. Dessutom värdefullt att medverkan av kommunens ekolog och/eller extern expert inkluderas vid värdering av natur avseende både inventeringar och i olika exploateringssammanhang.

Det är föreningens förhoppning att kunna bidra praktiskt till genomgång och värdering av de olika områdena i objektskatalogen. Den bör ligga som en fristående bilaga som ger möjlighet till tätare uppdateringar än de 5 år som programmets huvuddel ska löpa.

*Kommentar: Noterat.*